

Luuk van Middelaar

Gasschaarste stelt EU-solidariteit op de proef

In een oorlogseconomie bepaalt niet langer het prijsmechanisme de verdeling van schaarste maar macht, territorium en politieke wil. In de Covid-crisis maakten we mee hoe. Voorjaar 2020 was er geen ‘markt’ meer voor mondkapjes, zuurstofapparaten of het te ontwikkelen vaccin. Het was een jungle, een strijd van allen tegen allen, met nationalisaties, medische verdeel- en heerspolitiek door China en de VS en bittere ruzies tussen EU-landen.

Nu naakt een oorlogseconomie inzake energie. De Europese Commissie komt deze woensdag met plannen ter rantsoenering van het gasverbruik in de EU. Zo wil ze chaos later dit jaar voorkomen, bijvoorbeeld als Rusland de gaskraan volledig zou dichtdraaien. Voorlopig blijft het bij een vrijwillige besparing, maar in geval van ernstige schaarste deze winter kan het een verplichting worden.

De eenheid die Europa sinds de Russische invasie tentoonspreidt, zal hier pas waarlijk worden be-

De Russische invasie brengt Duitse zwaktes en strategische naïviteit aan het licht

proefd. Via de gasrekening komt de oorlog de huiskamers binnen. Zie Italië, waar premier Draghi dreigt met opstappen wanneer niet zijn hele coalitie (inclusief de pro-Russische vleugel van de Vijfsterrenbeweging) een prijscompensatiepakket steunt. Ook maakt gas de breuklijnen tussen EU-landen scherp zichtbaar.

Juridisch rust het rantsoenplan op de bepaling dat de Unie „in een geest van solidariteit” maatregelen kan treffen, „indien zich bij de voorziening van bepaalde producten, in het bijzonder op energiegebied, ernstige moeilijkheden voordoen” (art. 122(1) VWEU). Voor zo’n besluit volstaat een meerderheid van lidstaten. Een euroreddingsschermbelasting (2010) en het coronaherstelfonds (2020) werden op een ander zinnetje uit dit artikel geschraagd.

Maar wie helpt wie in de slag om het gas? Een solidariteitsbepaling is één ding, de politieke vertaling een ander. Welke krachten, emoties en herinneringen komen er los? Duitsland, dat onder Olaf Scholz manmoedig probeert te wennen aan de geopolitieke *Zeitenwende* van Poetins invasie, beseft nog niet tot welke heksenketel de gevraagde solidariteit kan leiden. Nederland, door de Gasunie gerustgesteld, evenmin.

Kijk naar Spanje. Dat land is voor nul procent afhankelijk van Gaz-

prom. Het betreft zijn gas per pijplijn uit Noord-Afrika en via LNG-terminals uit de Verenigde Staten. Dus waarom zou Spanje de rest van de EU bijstaan? En dan nog wel Duitsland, dat zelf tijdens de eurocrisis Zuid-Europa alleen onder zeer strenge voorwaarden te hulp wilde schieten? Zouden Spanje, Italië en Griekenland nu teruggeven dat Berlijn zich aan een vernederend „bezuinigingsprogramma” onderwerpt, op energiegebied ditmaal, met inspecties erbij?

Ook in Oost-Europa stuit het idee van Europese solidariteit op weinig enthousiasme. Een politicus van de Poolse regeringspartij PiS zei tegen *Der Spiegel*: „Waar waren de energie-solidariteit en energiezekerheid van Europa, toen de Duitsers tegen de wil van Polen en vele anderen Nord Stream I bouwden?”

In vorige continentale crises zag Duitsland telkens zijn sterke zelfbeeld bevestigd: redder in de eurostorm, haven voor Syrische vluchtelingen, hoeder van EU-eenheid tegen Brexit-Londen of uitvinder van het Covid-vaccin. De Russische invasie daarentegen brengt Duitse zwaktes en strategische naïviteit aan het licht.

Bondskanselier Scholz wil de steven wenden. In de *FAZ* bepleit hij deze week een „geopolitieke Europese Unie”, met concrete voorstellen inzake migratie, defensie en technologie op komst. Ook herhaalt hij dat de EU omwille van de slagvaardigheid af moet van het buitenslandspolitieke veto. Onduidelijk blijft echter of Scholz meerekent dat meerderheidsbesluiten ook tegen Duitslands zin kunnen uitpakken. Bijvoorbeeld: Nord Stream I per direct dicht, of Spanje en Portugal kunnen met 5 procent gasbezuiniging volstaan, de rest doet 10 procent en Duitsland 15.

Nederland, in veel voorbije crises zij aan zij met Berlijn, koestert in dit geval eigen illusies. De Gasunie liet weten dat we voor deze winter goed zitten. Mooi. Maar de politieke zwakte plek zit elders: Groningen. De druk van buiten zal toenemen om dit gasveld open te houden (dit geluid klinkt tot in *The Economist*). Doen we niet, want aardbevingsgevaar.

Maar wat als de spanningen oplopen, industrieën stilvallen, gas-‘triage’ aan de orde van de dag is, een EU-wijde recessie dreigt; weegt dat op tegen bevinkjes waarbij, anders dan in Italië, nog nooit een dode is gevallen, laat staan honderden? Puur hypothetische vraag, natuurlijk. Zo’n offer - de kans voor Nederland om redder in nood te zijn! - vergt politieke wil en een Europese lotsverbondenheid die ook Poetin nog niet heeft bewerkstelligd.

Anderzijds, de reeks immense verrassingen die 24 februari begon is nog niet ten einde.